Ympäristöministeriö LAUSUNTO

kirjaamo.ym@gov.fi 27.8.2026 Dnro 376/2026

lausuntopyyntö VN/25123/2024-YM-313

SUOMEN ENNALLISTAMISSUUNNITELMALUONNOS

EU:n ennallistamisasetus (astui voimaan 18.8.2024) toimeenpanee EU:n biodiversiteettistrategiaa ja pyrkii osaltaan pysäyttämään luontokadon etenemisen. Nyt lausunnolla olevan Suomen ennallistamissuunnitelman on määrä toimeenpanna EU:n ennallistamisasetusta. Suunnitelman ensimmäinen luonnosversio on toimitettava EU:n komissiolle syyskuun 1. päivään mennessä. Suunnitelmassa määritellään, millä keinoilla asetuksen tavoitteet saavutetaan vuoteen 2030, 2040 ja 2050 mennessä. Suunnitelman kerrotaan olevan strateginen ja vaiheittain tarkentuva kokonaisuus. Jäsenvaltioille jätetään liikkumavaraa valita kustannustehokkaimmat ja kansallisiin olosuhteisiin soveltuvat ratkaisut.

Komissioon lähetettävä suunnitelma on siis vasta ensimmäinen luonnos kansallisesta ennallistamissuunnitelmasta. Sen perusteella käynnistyvät keskustelut EU-komission kanssa suunnitelman tavoitteista, toimenpiteistä ja rahoituksesta. Suunnitelma tullaan vielä päivittämään mm. komission palautteen perusteella ennen lopullisen version toimittamista komissiolle syyskuuhun 2027 mennessä eli seuraavan hallituskauden alussa.

Vuosisatoja jatkunut luonnon ja luonnonvarojen ylikäyttö on aivan välttämätöntä kääntää kestävälle uralle. Poronhoito on täysin luonnosta riippuvainen elinkeino ja kulttuuri, joka kärsii suoraan luonnon ylikulutuksesta. Luontokatoa pohjoisessa aiheuttaneet maankäyttömuodot, kuten voimakas metsätalous ja -teollisuus, soiden ojitukset, turvetuotanto, vesivoiman vuoksi valjastetut joet ja rakennetut tekoaltaat, muu energiantuotanto ja kaivostoiminta ovat kaventaneet paitsi luontoa, myös poronhoidon toimintaympäristöä monin tavoin. Poronhoitokulttuuri on joutunut ahtaalle ja elinkeinon jatkuvuus on vaakalaudalla, sillä nykymuotoinen energiasiirtymä kiihdyttää edelleen teollisten maankäyttöhankkeiden suunnittelua poronhoitoalueella.

Paliskuntain yhdistys kannattaa kansallisen ennallistamissuunnitelman laatimista EU:n ennallistamisasetuksen mukaisesti. Poronhoitoalueella kaikki 54 paliskuntaa omaavat merkittävän alueellisen ympäristötiedon, jota tulisi hyödyntää ennallistamissuunnitelman toimenpiteiden toteuttamisessa.

Ennallistamissuunnitelman toimeenpano edellyttää luonnon tilaa parantavia toimia esimerkiksi soilla, metsissä, maatalousympäristöissä, tuntureilla, rannoilla, merellä ja sisävesissä. Ennallistamissuunnitelma tulee siten koskettamaan poronhoitoa monella eri tavalla, ja eri puolilla poronhoitoaluetta eri tavoin, mutta poronhoito ei näy suunnitelmassa esitetyissä toimenpiteissä juuri millään tavalla.

Suunnitelmassa poron ja poronhoidon rooli tunnistetaan vain tunturiluontotyyppien osalta. Lausunnolla olevassa suunnitelmassa nostetaan hiljattain uudistetun poronhoitolain (2026/444, 40a§) porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmat (HKS:t) ennallistamissuunnitelman toimenpiteiden joukkoon (Toimenpide 4. Tunturiluontotyyppien tilan parantaminen). Toimenpiteessä todetaan mm.:

- *Toteutetaan poronhoitolain mukaisia laidunten hoito- ja käyttösuunnitelmia luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi.*

Käyntiosoite: Koskikatu 33 A 1
Postiosoite: PL 8168, 96101 ROVANIEMI
Puh: (016) 331 6000
Fax: (016) 331 6060
etunimi.sukunimi@paliskunnat.fi
www.paliskunnat.fi
Y-tunnus 0192404-5

- *Porotalouden kehittämisessä huomioidaan konkreettiset toimenpiteet, joilla voidaan parantaa tunturiluontotyyppien tilaa erityisesti vähentämällä porojen laidunpainetta sekä vahvistetaan saamelaisen poronhoidon toimintaedellytyksiä.*
- *Parannetaan porolaidunten huomioimista maankäytön suunnittelussa ja luonnonvarojen hyödyntämisessä seuraavasti:*
    1. Arvioidaan ja toteutetaan tarkoituksenmukaiset metsästyksen ohjauksen, lupakiintiöiden ja metsästysalueiden muutokset poronhoidon ja metsästyksen käytäntöjen yhteensovittamiseksi.
    2. Kehitetään maastoliikenteen lupakäytäntöä ja sääntelyä siten, että voidaan paremmin ehkäistä sen aiheuttamaa kulumista ja poronhoidolle aiheutuvia haittoja.
    3. Edistetään saamelaiskulttuuriin kohdistuvien kumulatiivisten vaikutusten kokonaisarvioinnin menetelmien kehittämistä ja käyttöönottoa.

Porolaidunten HKS:n laatimiseen ja toteuttamiseen ei ole allokoitu minkäänlaisia resursseja paliskunnille tai Paliskuntain yhdistykselle, eivätkä ne ole velvoittavia muita maankäyttäjiä kohtaan. On täysin epäselvää, miten HKS:lla voidaan tosiasiallisesti edistää ennallistamissuunnitelman toteuttamista.

Suomessa on 54 paliskuntaa ja poronhoitoalue kattaa 36 % Suomen pinta-alasta. Poronhoitoalueelle mahtuu monenlaisia, eri tavoin heikentyneitä luontotyyppejä. Tunturiluontoa koskevat kysymykset ovat vain osa kokonaisuutta. Paliskunnat omaavat paikallisesti erityistä ympäristötietoa omia alueitaan koskien. Tämän tiedon huomioon ottaminen suunnitelmassa ja toimenpiteitä toteutettaessa olisi ensiarvoisen tärkeää.

Luontokadon pysäyttäminen pohjoisessa

Luontokadon ja ilmastokriisin torjuminen ovat rinnakkaisia suuria haasteita, joita ei ole mahdollista ratkaista toisista erillään. Luontokato näkyy poronhoitoalueella monimuotoisuuden kaventumisena ja yhtenäisten elinympäristöjen pirstaloitumisena. Ilmastonmuutos ja siitä aiheutuvat äärevöityvät sääolosuhteet, keskitalven lämpötilojen sahaaminen nollan molemmin puolin, kesän helle- ja kuivuusjaksot sekä muut haasteet ovat pohjoisilla alueilla jo todellisuutta. Luonnon kaventuminen vaikeuttaa lajien sopeutumista muuttuvaan ilmastoon.

Poro on pohjoisessa ekosysteeminen avainlaji ja olisi mahdollista nostaa porolaidunten HKS:t osaksi luontokadon pysäyttämistä poronhoitoalueella. Poronhoitoon ja sen alueellisesti kestävään järjestäytymiseen vaikuttaa kuitenkin merkittävästi muu maankäyttö erinäisissä muodoissaan. Tämä pitäisi huomioida niin EU sääntelyn kansallisessa toteutuksessa kuin alueellisessa maankäytön ja luonnonvarojen käytön suunnittelussa nykyistä paremmin. Teollisen maankäytön ja luonnonvarojen käytön ohjaukseen tarvitaan voimakkaampaa kokonaisvaltaista suunnittelua ja haittavaikutusten hillintää ja estämistä, porolaidunten HKS:t eivät yksinään riitä.

Pohjoisen viimeiset vanhat metsät ja luonnontilaiset alueet tulee suojella teolliselta maankäytöltä. Näin torjutaan pohjoista luontokatoa sekä tuetaan pohjoisen luonnon ja poronhoidon sopeutumista ilmastonmuutokseen. Ennallistamistoimien kohdentaminen alueille, joilla on tunnistettuja monimuotoisuuskeskittymiä ja joilla olisi tutkitusti kustannustehokkaasti saavutettavissa monimuotoisuushyötyjä, olisi järkevää.

Suo- ja metsäluonnon monimuotoisuuden palauttaminen ja esimerkiksi metsätalouskäytäntöjen kehittäminen on mahdollista toteuttaa monimuotoisuutta ja samalla porolaitumia ennallistaen. Kun ennallistamistavoitteita toteutetaan alueelliset ja paliskuntakohtaiset erityispiirteet huomioiden on tämä samalla

keskeisin toimenpide, jolla turvataan poronhoitoalueella ekologisten yhteyksien palauttamista ja säilymistä. Samalla edistetään poronhoidon ilmastonmuutokseen sopeutumista.

Poro ja luonnon monimuotoisuus[1]

Tunturipeuran puolivillinä muotona poro on avainlaji ja myös aidosti kotoperäinen laji. Poronhoito on muovautunut poron rinnalla pohjoisen ekosysteemeihin erittäin hyvin sopeutuneeksi elinkeinoksi. Jo nykyisellään poro hillitsee ilmastonmuutosta pohjoisessa ja porolaidunnus on keskeisessä roolissa tunturiluonnon kannalta.

Porolaidunnus hillitsee tunturialueiden metsittymistä ja ylläpitää tiettyjä tunturibiotooppeja. Varsinkin heinä- ja/tai saravaltaiset tunturibiotoopit lisäksi poistavat hiiltä ilmakehästä ja siirtävät sitä maaperään. Matalakasvuiset heinäkasvit sijoittavat yhteytyksen tuotteet ensisijaisesti maanalaisiin kasvinosiin, josta hiili siirtyy maaperään kuolleena kasvimassana. Porolaidunnus pitää tunturit avonaisina ja sitä kautta lisää merkittävästi lämpösäteilyn heijastumista takaisin ilmakehään lumipeitteisenä aikana. Poro on yksi keskeinen tekijä, joka hidastaa tunturiluonnossa ilmaston lämpenemistä ja ilmastonmuutoksen lajien monimuotoisuutta kaventavia vaikutuksia. Poro auttaa arktisen luonnon monimuotoisuuden suojelussa lämpenevässä ilmastossa esimerkiksi estämällä pienten ja hitaasti kasvavien lajien katoamista.

Porolaidunnuksella on merkitystä myös muilla alueilla. Laidunnuksen on havaittu lisäävän Pohjois-Suomen lehtokasvillisuuden kasvavaa lajimäärää ja lehdoille luonteenomaista kasvilajistoa (Happonen ym. 2021). Samoin porojen on osoitettu vähentävän pajujen määrää tunturialueen soilla (Kolari ym. 2019). Poro voi ehkäistä pensoittumista ja umpeenkasvua myös Keski-Lapin rehevillä soilla.

Muun maankäytön levittymisen myötä, poronhoidon toimintaympäristö on kuitenkin merkittävästi kaventunut kaikkialla poronhoitoalueella. Myös tunturialueilla, missä teollista maankäyttöä ei juurikaan ole, muun maankäytön, kuten koirilla tapahtuvan metsästyksen ja luvallisen tai luvattoman maastoliikenteen vaikutukset näkyvät voimakkaasti. Maankäytöllä on moninaisia vaikutuksia poronhoidon kestävään alueelliseen järjestymiseen ja laidunten käytettävyyteen. Muu maankäyttö tulee olemaan myös keskeisin tekijä, mikä voi vaikeuttaa tai estää porolaidunten HKS:n toteuttamisen.

Ekologinen kompensaatio ja luonnonarvomarkkinoiden edistäminen

Paliskuntain yhdistys kannattaa periaatteessa toimenpidettä ekologisen kompensaation ja luonnonarvomarkkinoiden edistämiseksi. Yhteenvedossa toimenpide jää kuitenkin ylimalkaiseksi.

Paliskuntain yhdistys haluaa muistuttaa poronhoitoalueella voimassa olevasta valtion viranomaisen neuvotteluvelvollisuudesta suunnitellessaan valtion maille sijoittuvia, poronhoitoon olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä (PHL 848/1990, 53 §). Katsomme, että valtion viranomaisen tulee neuvotella alueen paliskunnan kanssa tehdessään ekologisen kompensaation suojelupäätöstä niin että poronhoidon toiminta- ja kehittämisedellytykset turvataan.

Poronhoito on luontoon pohjautuva kulttuuri ja luonnosta riippuvainen elinkeino, jota harjoitetaan koko poronhoitoalueella paliskuntajärjestelmän puitteissa. Poronhoitajat ovat alueellaan poronhoito-oikeuden omistajia, mikä on vahvistettu poronhoitolain 3 §:ssä. Paliskuntia on 54 ja ne jakautuvat usein alueesta riippuen vielä pienempiin poronhoitoyksiköihin: tokkakuntiin, siidoihin tai kylä-/perheryhmiin, eikä

[1] ks. lähdeviitteet

poronhoitoa voida käytännössä siirtää kovinkaan helposti kokonaan toisaalle edes saman paliskunnan sisällä. Poronhoito on alueellisesti järjestynyt eri tavoin muun maankäytön, maantieteellisten, ympäristöllisten ja kulttuuristen reunaehtojen puitteissa.

Vaikka luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja alueiden ennallistaminen ovat lähtökohtaisesti poronhoidon kannalta toivottavia asioita, voi ekologinen kompensaatio olla paliskuntien näkökulmasta myös ongelmallinen, jos luontoarvojen heikennys tapahtuu yhdessä paliskunnassa ja kompensaatio toteutetaan kokonaan toisen paliskunnan alueella tai poronhoitoalueen ulkopuolella. Jotta kompensaatio toteutuisi myös elinkeinon ja kulttuurin jatkuvuuden kannalta oikeudenmukaisesti, tulisi sen toteutua sen paliskunnan ja sen poronhoitoyhteisön alueella, millä luontoheikennystä aiheuttava toimenpidekin toteutuu.

Esimerkiksi vuonna 2022 Sakatin kaivoshankkeen omistava AA Sakatti Mining oy toteutti ”ekologisen kompensaation”, jossa se suojeli vapaaehtoisesti metsäalueen Inarissa, noin 130 kilometrin päässä ainutlaatuisia luontoarvoja kannattelevasta Viiankiaavan suosta ja metsistä, jotka ovat kaivoshankkeen myötä uhattuna. Suojelu ei korvaa millään tavalla Sakatin kaivostoiminnasta suoraan kärsivien Oraniemen ja Sattasniemen paliskuntien tai kaivoshankkeen alueella laiduntavan tokkakunnan laidunmenetyksiä. Epäselvää on toistaiseksi, miten kyseinen kompensaatio onnistuu korvaamaan Viiankiaavan alueella tavattavia luontotyyppejä, kasvi- tai eläinlajeja.

Ekologisen kompensaation maantieteellistä sijoittumista olisi välttämätöntä ohjata poronhoitoalueella niin, että se kohdistuu vähintään saman paliskunnan, mieluiten saman siidan tai tokkakunnan alueelle. Poronhoitolain 53§:n mukaisesta neuvotteluvelvoitteesta on pidettävä huolta luontohyvityksiä ja ekologista kompensaatiota toteutettaessa.

Lopuksi

Ilmastonmuutos kiihdyttää luontokatoa. Pohjoiset alueet, luonnonympäristöt ja luonnonympäristöistä riippuvaiset elinkeinot ja kulttuurit ovat erityisen haavoittuvaisia ilmastonmuutoksen ja luontokadon myötä tuleville muutoksille. Poronhoito on pohjoinen, täysin luonnosta riippuvainen kulttuuri ja elinkeino, joka kuuluu haavoittuviin ryhmiin. Poronhoidon taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen merkitys on suuri koko poronhoitoalueella. Poronhoitoalue kattaa Lapin maakunnan (Kemi-Tornion aluetta lukuun ottamatta) sekä pohjoisosat Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnista.

Toimenpiteissä ennallistamisasetuksen kansalliseksi toteuttamiseksi poronhoitoalueella tulee huomioida alueen alkuperäinen, luontoperustainen kulttuuri ja elinkeino. Tämä edellyttää poronhoidon edustajien osallistamista, sekä poronhoitoalueen alueellisten eroavaisuuksien ja erityispiirteiden huomioon ottamista. Paliskunnat omaavat kattavaa paikallista ympäristötietoa koskien omia alueitaan ja poronhoidon harjoittamisen nykytilaa ja reunaehtoja.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Hanna Nurmi
toiminnanjohtaja

Käyntiosoite: Koskikatu 33 A 1
Postiosoite: PL 8168, 96101 ROVANIEMI
Puh: (016) 331 6000
Fax: (016) 331 6060
etunimi.sukunimi@paliskunnat.fi
www.paliskunnat.fi
Y-tunnus 0192404-5

Lausunnon valmistelija, lisätiedot: Sanna Hast, etunimi.sukunimi@paliskunnat.fi, +358 40 723 9966

Lähdeviitteet:

Beest M, Sitters J, Ménard C, Olofsson J (2016). Reindeer grazing increases summer albedo by reducing shrub abundance in Arctic tundra. Environmental Research Letters, doi:10.1088/1748-9326/aa5128

Cohen J, Pulliainen J, Ménard C B, Johansen B, Oksanen L, Luojus K ja Ikonen J (2013). Effect of reindeer grazing on snowmelt, albedo and energy balance based on satellite data analyses, Remote Sens. Environ. 135, s. 107–17

Happonen, K., Muurinen, L., Virtanen, R., Kaakinen, E., Grytnes, J.-A., Kaarlejärvi, E., Parisot, P., Wolff, M., & Maliniemi, T. (2021). Trait-based responses to land use and canopy dynamics modify long-term diversity changes in forest understories. Global Ecology and Biogeography, 30, 1863–1875. https://doi.org/10.1111/geb.13351

Kaarlejärvi E, Eskelinen A, Olofsson J (2017). Herbivores rescue diversity in warming tundra by modulating trait-dependent species losses and gains, Nature Communications. DOI: 10.1038/s41467-017-00554-z, löytyy: https://phys.org/news/2017-09-reindeer-grazing-tundra-diversity-climate.html#jCp

Kolari, T. H., Kumpula, T., Verdonen, M., Forbes, B. C., & Tahvanainen, T. (2019). Reindeer grazing controls willows but has only minor effects on plant communities in Fennoscandian oroarctic mires. Arctic, Antarctic, and Alpine Research, 51(1), 506–520. https://doi.org/10.1080/15230430.2019.1679940

Kristensen, J. Å., Barbero-Palacios L., Barrio I. C., Jacobsen, I. B. D., Kerby, J. T., López-Blanco, E., Malhi Y., Le Moullec, M., Mueller, C. W., Post, E., Raundrup, K. & Macias-Fauria M. (2024) Tree planting is no climate solution at northern high latitudes, Nature Geoscience Vol 17, ss.1087–1092. https://doi.org/10.1038/s41561-024-01573-4

Köster K, Berninger F, Köster E, Pumpanen J (2015), Influences of reindeer grazing on above- and below-ground biomass and soil carbon dynamics. Arctic, Antarctic and Alpine Research 47:495-503

Parker TC, Thurston AM, Raundrup K, Subke J, Wookey PA & Hartley IP (2021) Shrub expansion in the Arctic may induce large-scale carbon losses due to changes in plant-soil interactions. Plant and Soil, 463 (1-2), pp. 643-651. https://doi.org/10.1007/s11104-021-04919-8

Stark S, Horstkotte T, Kumpula J, Olofsson J, Tømmervik H, Turunen M (2023) The ecosystem effects of reindeer (*Rangifer tarandus*) in northern Fennoscandia: Past, present and future. Perspectives in Plant Ecology, Evolution and Systematics, 58 (2023), s.1-12, https://doi.org/10.1016/j.ppees.2022.125716

Stark S, Horstkotte T, Kumpula J, Olofsson J, Tømmervik H, Turunen M (2022). CHARTER Synthesis on the effect of grazing and trampling on plant biodiversity. A case study of northernmost Fennoscandia.

Vuorinen KEM, Oksanen L, Oksanen T, Pyykkönen A, Olofsson J, Virtanen R (2017). Open tundra persist, but arctic features decline – Vegetation changes in the warming Fennoscandian tundra. Glob Change Biol. 00:1-14. https://doi.org/10.1111/gcb.13710

Ylänne H, Madsen RL, Castaño C, Metcalfe DB, Clemmensen KE (2021). Reindeer control over subarctic treeline alters soil fungal communities with potential consequences for soil carbon storage. Global Change Biology, 27 p.4254-4268

Ylänne H, Olofsson J, Oksanen L, Stark S (2018). Consequences of grazer-induced vegetation transitions on ecosystem carbon storage in the tundra. Functional Ecology 32:1091-1102, https://doi.org/10.1111/1365-2435.13029